

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.187.6(4)

Малюта І. А.

ВИКОРИСТАННЯ ЛІЗИНГУ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ МАЛИМИ ТА СЕРЕДНІМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНО КРИЗОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано стан використання лізингу європейськими малими та середніми підприємствами в умовах перманентно кризової економіки. Виявлено заходи Групи ЄІБ для забезпечення можливості доступу МСП до фінансування. Визначено важливість механізму сек'юритизації лізингових активів. Виявлені основні тенденції та подальші перспективи розвитку фінансування європейських МСП за допомогою лізингу.

Ключові слова: лізинг, європейські МСП, ЄС, перманентно кризова економіка, сек'юритизація лізингових активів

Рис.: 3. *Бібл.:* 10.

Малюта Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародної економіки, Академія митної служби України (вул. Рогальова, 8, Дніпропетровськ, 49000, Україна)

Email: evlakova@list.ru

УДК 339.187.6(4)

Малюта И. А.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛИЗИНГА ЕВРОПЕЙСКИМИ МАЛЫМИ И СРЕДНИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В УСЛОВИЯХ ПЕРМАНЕНТНО КРИЗИСНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье проанализировано состояние использования лизинга европейскими малыми и средними предприятиями в условиях перманентно кризисной экономики. Выявлены меры Группы ЕИБ для обеспечения возможности доступа МСП к финансированию. Определена важность механизма секьюритизации лизинговых активов. Выявлены основные тенденции и дальнейшие перспективы развития финансирования европейских МСП с помощью лизинга.

Ключевые слова: лизинг, европейские МСП, ЕС, перманентно кризисная экономика, секьюритизация лизинговых активов

Рис.: 3. *Библ.:* 10.

Малюта Ирина Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра международной экономики, Академия таможенной службы Украины (ул. Рогальева, 8, Днепропетровск, 49000, Украина)

Email: evlakova@list.ru

UDC 339.187.6(4)

Malyuta I. A.

THE USE OF LEASING AMONGST EUROPEAN SMES IN THE PERMANENT CRISIS ECONOMY

The article analyzes the state of the use of leasing amongst European small and medium enterprises in the permanent crisis economy. EIB Group measures to ensure the access of SMEs to finance are discovered. The importance of leasing assets securitization is determined. Basic trends and future prospects of European SME financing through leasing are defined.

Keywords: leasing, European SMEs, EU, the permanent crisis economy, securitization of leasing assets

Pic.: 3. *Tabl.:* 1. *Bibl.:* 10.

Malyuta Irina A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Economy, Ukrainian Academy of Customs (vul. Rogalyova, 8, Dnipropetrovsk, 49000, Ukraine)

Email: evlakova@list.ru

Вступ. В умовах перманентно кризового стану світової економіки, обмеженості доступу до фінансових ресурсів актуальним є пошук альтернативних банківському кредитуванню інвестиційних механізмів. Особливо відчують на собі наслідки фінансово-економічної кризи малі та середні підприємства (МСП), для яких є ще більш складним залучення зовнішніх джерел фінансування.

МСП становлять більше двох третин зайнятості в приватному секторі в Європі і зростають швидше, ніж великі фірми, що робить їх важливим джерелом створення нових робочих місць. Тим не менше, саме розмір робить їх більш

уразливими в період кризи, тому лізинг становиться все більш важливою формою фінансування малого і середнього бізнесу. Сьогодні більше половини інвестицій ЄС в основний капітал, що фінансуються за допомогою лізингу, – це інвестиції МСП.

Проблеми розвитку лізингу як механізму інвестування в кризовий та посткризовий періоди, законодавчі умови та заходи державної підтримки розвитку лізингового бізнесу, механізми активізації кредитування підприємництва розглядалися у наукових працях вітчизняних науковців Я. В. Белінської [1], Л. А. Перетятко та С. Я. Бугіль [2], М. М. Іонової

[3] та інших. Ґрунтовний аналіз механізмів сек'юритизації лізингових активів здійснив російський науковець В. Д. Газман [4]. Однак у більшості наукових досліджень мало уваги приділено аналізу використання лізингу малим і середнім бізнесом, який є основою європейської економіки. Крім того, досвід країн ЄС щодо важливості та механізмів розвитку лізингу буде корисним для підтримки національної економіки в посткризовий період. Усе це свідчить про актуальність теми, а також про наукове та практичне значення даного дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей, проблем та напрямів розвитку лізингу як форми фінансування європейських малих та середніх підприємств в умовах перманентно кризової економіки.

МСП є двигуном європейської економіки, на які припадає 99,8% підприємств та 66,9% зайнятості в країнах ЄС-27 у 2010 році [5]. Рецесія унеможливила для багатьох малих і середніх підприємств використання внутрішніх джерел капіталу для фінансування інвестицій. Так, за даними проведеного Європейським центральним банком «Огляду щодо доступу до фінансування малих і середніх підприємств в зоні євро», що охоплює період з жовтня 2011 р. по березень 2012 р., однією з найбільш актуальних проблем як для МСП, так і для великих фірм респондентами був названий «доступ до фінансування». При цьому ця проблема зазначена як більш серйозна саме для МСП, ніж для великих фірм [6]. Малий і середній бізнес становиться більш залежним від зовнішніх джерел капіталу, і саме лізинг стає привабливим джерелом фінансування інвестицій.

Лізинг – це договір, укладений двома сторонами, відповідно до якого одна сторона (лізингодавець) надає в користування іншій стороні (лізингоодержувачу) об'єкт лізингу на визначений період і за певну плату. Основні переваги лізингу наступні: формування основних фондів; можливість використання нової, коштовної техніки, високих технологій, модернізації без значних одноразових витрат; відстрочення платежів (не тільки остаточних та основних розрахунків, а й, залежно від ситуації, і початкових); передбачуваність і прозорість витрат; проведення технологічної політики підприємствами малого й середнього бізнесу; можливість надання клієнтам повного пакету послуг, включаючи страхування і технічне обслуговування активів; покращення фінансових показників комерційної діяльності, оптимізації податкових виплат; поліпшення умов конкурентної боротьби.

Дослідження стану європейського ринку лізингу здійснює Leaseurope, Європейська федерація асоціацій лізингових компаній, заснована в 1972 р., яка включає сьогодні 44 асоціації-члени з 32 країн (у т. ч. України). У листопаді 2011 р. був виданий унікальний дослідницький звіт про використання лізингу серед європейських МСП, підготовлений Oxford Economics на замовлення Leaseurope [7]. Звіт базується на опитуванні майже 3 тис. малих і середніх підприємств у 9 галузях промисловості в 8 країнах (Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Іспанії, Нідерландах, Польщі та Швеції). На ці країни припадає 83% від загального обсягу виробництва в ЄС і 78% європейського лізингового ринку.

Основні результати використання лізингу європейськими МСП такі:

- 16,7% від загального обсягу інвестицій малих і середніх підприємств було профінансовано за допомогою лізингу в 2010 р., і ця цифра, за прогнозними даними Oxford Economics, становить 18,6% в 2011 р. (рис. 1);
- лізинг використовувався більшістю європейських МСП, ніж будь-який вид банківського кредитування. Серед опитаних МСП 40% використовували лізинг в 2010 р., і ця цифра, за прогнозними даними Oxford Economics, становить 43% в 2011 р. Це 6 млн індивідуальних мікро-, малих і середніх фірм. У розбивці за розміром малого та середнього бізнесу, 28% мікрофірм використовували лізинг, в порівнянні з 42% малих підприємств і 53% середніх фірм;
- лізинг використали 40% малих і середніх підприємств, в той час як банківські кредити терміном більше 3 років використовували 38% МСП, а овердрафт – 37% МСП;
- частка інвестицій в основний капітал, профінансованих за допомогою лізингу, є приблизно однаковою у середніх фірм (з кількістю працівників від 50 до 250) і малих фірм (від 10 до 49 працівників), та є трохи нижчою у мікрофірм (від 1 до 9 працівників) (рис. 2);
- однак, існують істотні міжкраїнові відмінності у вибірці Oxford Economics щодо обсягів нових договорів лізингу. Франція посіла перше місце, з обсягами нових угод лізингу МСП в 2010 р. в розмірі 19,0 млрд євро. У п'ятірку також входять Німеччина, Італія, Великобританія та Іспанія. Найменшу роль серед представлених країн лізинг відіграє в Нідерландах (рис. 3).
- транспонує дані з вибірки восьми країн до масштабів ЄС в цілому, Oxford Economics оцінює обсяг лізингу малого та середнього бізнесу ЄС в розмірі 100 млрд євро в 2010 р., що відповідає 52% від загальних обсягів лізингового бізнесу;
- МСП, які беруть майно у лізинг, інвестують більше, ніж ті МСП, що не користуються лізингом. Так, малі і середні підприємства, які використовують лізинг, здійснили на 57% більше капіталовкладень, ніж некористувачі лізингу [8].

Європейські МСП беруть у лізинг надзвичайно широкий спектр активів. Це транспортні засоби, а також машини і промислове обладнання, які домінують серед загальних витрат на лізинг обладнання малого і середнього бізнесу. У капіталомістких галузях (промислове виробництво, гірничодобувна промисловість, комунальні послуги і будівництво) фінансуються значні кошти в машини і промислове устаткування по лізингу, в той час як в секторі послуг більша частина витрат припадає на лізинг транспортних засобів та устаткування ІКТ.

Європейські МСП отримують доступ до лізингових активів через низку дистриб'юторських каналів. Найпопуляр-

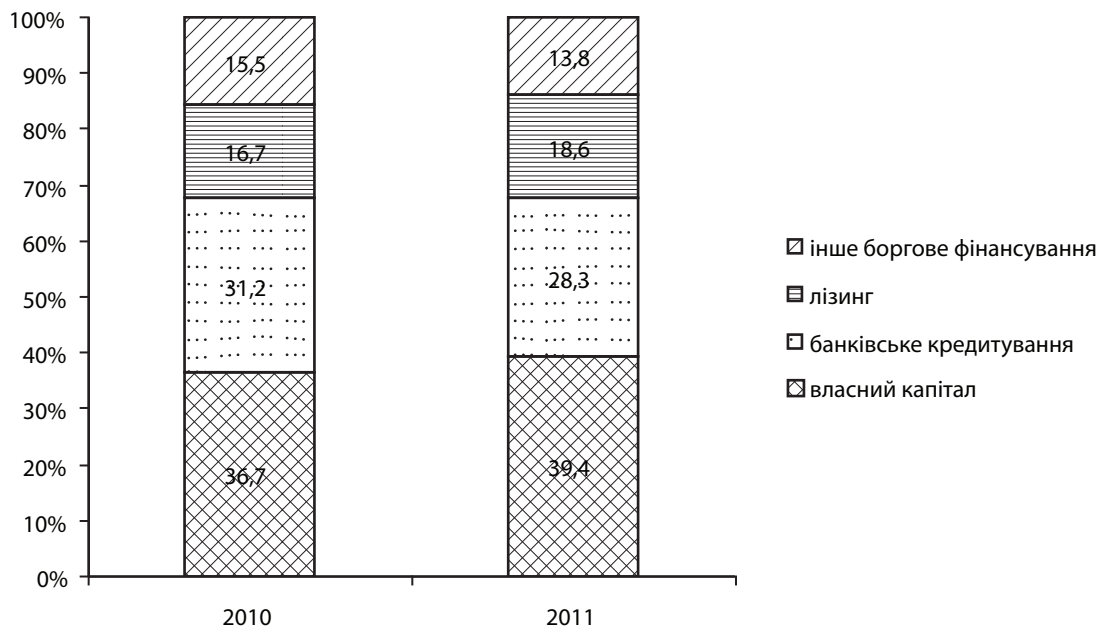

Рис. 1. Джерела фінансування інвестицій в основний капітал європейських МСП в 2010 та 2011 рр., % (дані за 2011 р. – прогнозні) [7]

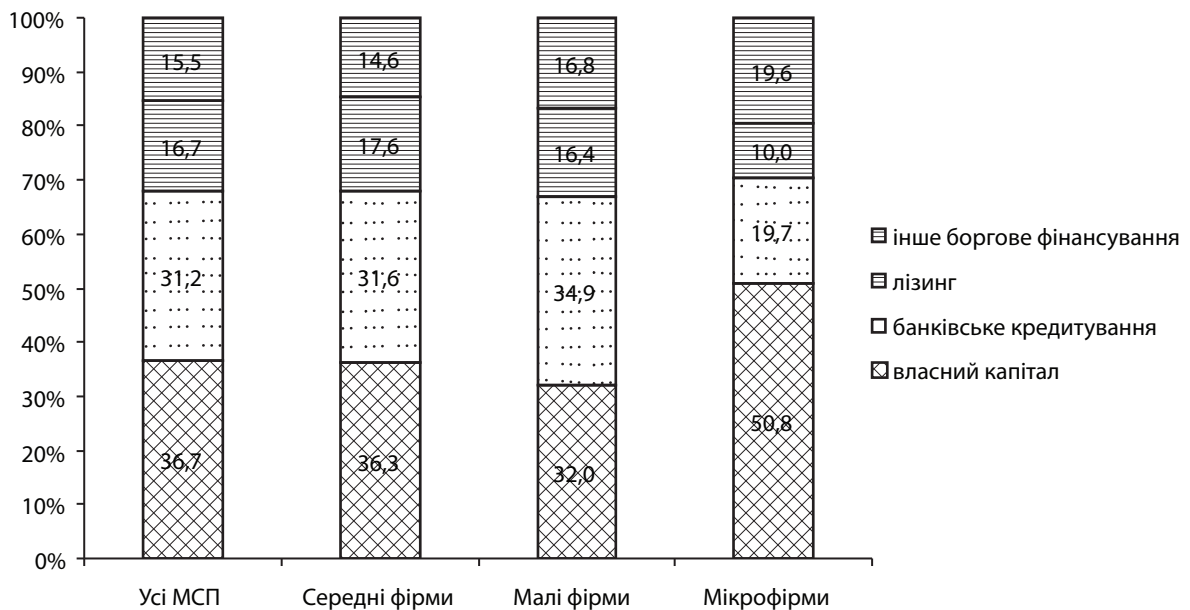

Рис. 2. Джерела фінансування інвестицій європейських МСП в основні фонди (залежно від розміру фірм), 2010 р., % [8]

нішою є ситуація, коли МСП отримує лізингове майно через виробника або дилера. Так, в 2010 р. 67% лізингоотримувачів використовували саме такий дистрибуторський канал. У цей час 58% лізингоотримувачів мали доступ до лізингу через банки, де лізингове майно постачається від лізингової компанії через мережу банківських відділень, а 36% клієнтів – безпосередньо від лізингової компанії.

У багатьох країнах лізинг є особливо привабливим на швидкозростаючих малих і середніх підприємствах – головним чином в Бельгії, Фінляндії, Ірландії та Іспанії [8]. Лізинг

дозволяє новим/молодим підприємствам (у тому числі так званім «газелям»), без кредитної репутації і з обмеженими можливостями надання застави, використовувати капітальне обладнання.

Проте пропозиція щодо лізингу опинилася під сильним тиском поточної економічної та фінансової кризи. В цих умовах надзвичайно важливою є підтримка з боку ЄС та окремих держав, яка не тільки сприяє розширенню доступу до фінансування для малих і середніх підприємств в цілому, а також буде протидіяти серйозному впливу фінан-

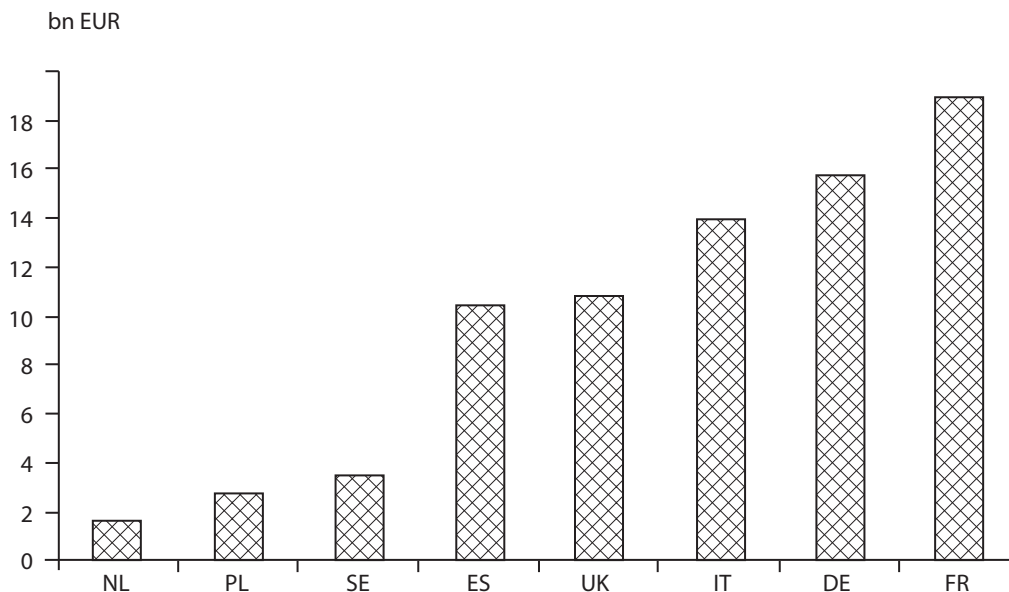

Рис. 3. Обсяги нових договорів лізингу по країнах, 2010 р. [8]

сової кризи на умови рефінансування і наслідки, що з них випливають, для інвестицій і зростання.

Так, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) зробив значні вливання капіталу для забезпечення можливості доступу МСП до фінансування. Протягом 2011 р. Група ЄІБ (яка складається з Європейського інвестиційного банку (ЕІБ) та Європейського інвестиційного фонду (ЄІФ)) надала 13 млрд євро фінансування для МСП і компаній «середньої капіталізації» («midcaps» – компанії з ринковою капіталізацією від \$2 до \$10 млрд). У цілому більше 120 тис. малих і середніх підприємств отримали підтримку Групи ЄІБ в Європі в 2011 р.

Кредити ЄІБ надходять до МСП через комерційні банки. У цілому за період з 2009 по 2011 рр. фінансування з боку ЄІБ МСП і «midcaps» досягло близько 33 млрд євро. Протягом цього трірічного періоду фінансування отримали більше 180 тис. підприємств [9].

Процедура і вимоги для лізингових компаній для отримання одного з основних фінансових продуктів ЄІБ викладені в інформаційному бюлетені, який Leaseurope та ЄІБ спільно підготували в серпні 2012 р. [10]. Так, кошти ЄІБ можуть бути використані для фінансування практично в усіх секторах економіки, з невеликою кількістю винятків, таких як сектор нерухомості, виробництво зброї, азартні ігри тощо. ЄІБ вимагає, що в разі позики для МСП, лізингова компанія зобов'язується розмістити кошти ЄЦБ відповідним підприємствам в рамках узгодженого терміну, як правило, до двох років. МСП визнаються самостійні малі і середні підприємства з чисельністю працівників менше 250 осіб (з повним робочим днем) на момент подання пропозиції про розміщення коштів ЄІБ.

Мінімальний розмір позики ЄІБ для малого та середнього бізнесу становить, як правило, 50 млн євро. Вибір фінансових посередників включає в себе аналіз їх стратегії відносно МСП, готовність рекламувати співпрацю з ЄІБ і за-

пропонувати значний обсяг фінансових переваг для МСП. ЄІБ фінансує оперативний і фінансовий лізинг, окрім лізингу споживчих товарів.

Лізингові компанії мають слідувати звичайним вимогам звітності щодо позики ЄІБ для малого та середнього бізнесу і, зокрема, вимогам щодо повноти забезпечення інформацією кінцевого бенефіціара, щодо надання фінансових переваг, звітності щодо власного додаткового внеску у фінансування малого та середнього бізнесу. Таким чином, мінімальні вимоги до інформації включають в себе: назву та адресу кінцевого бенефіціара; вид діяльності; кількість працівників; сума позики/лізингу; що надається посередником кінцевому бенефіціару; сума у валюті контракту; термін кредиту/лізингу; надані фінансові переваги кінцевому бенефіціару. Тобто всі вимоги є дуже прозорими.

У серпні 2012 р. Європейським інвестиційним фондом був виданий документ «Важливість лізингу у фінансуванні МСП» [8], де досліджується лізинг як невід'ємна складова набору інструментів для фінансування МСП, особливо на тлі слабкості ринку кредитування малого і середнього бізнесу. До напрямків, за допомогою яких може бути ефективно підтриманий лізинг МСП, віднесено зокрема сек'юритизацію лізингових активів. У якості прикладів наведені угоди сек'юритизації в Німеччині. Участь в цих транзакціях такої організації як ЄІФ забезпечує не лише доповнення на компліментарній основі коштів приватного сектора, але і в цілому сприяє нагромадженню приватних ресурсів завдяки своїм позитивним «сигнальним» ефектам. Інший інструмент підтримки лізингу МСП – гарантійні операції (Франція, Литва) з їх значними перевагами для малого та середнього бізнесу у зв'язку з поліпшенням умов фінансування.

Сек'юритизація є складним механізмом, який вигідний і доступний лише крупним лізингодавцям перш за все через те, що є вельми коштовним заходом. Російський вче-

ний В. Д. Газман [4] визначає сек'юритизацію лізингових активів як комплекс майнових відносин, які складаються між учасниками угоди в рамках системи взаємопов'язаних договорів з приводу залучення лізингодавцем вигідного фінансування для нових лізингових проектів шляхом селекції та обособлення ліквідних активів, що генерують грошові потоки, поступки прав дебіторської заборгованості та пов'язаних із цим процесом формуванням заставного забезпечення, перерозподілом ризиків та проведенням емісії цінних паперів.

Сек'юритизація лізингових активів охоплює складний комплекс договірних відносин, що складається з трьох найважливіших, стрижневих елементів:

- відносин щодо поступки прав на активи;
- формуванням заставного забезпечення для використання цих активів при емісії цінних паперів;
- проведення емісії цінних паперів [4].

Основні завдання сек'юритизації лізингових активів – розширення доступності коштів для позичальників; підвищення ліквідності на лізинговому ринку; покращення умов фінансування лізингових проектів, включаючи зниження вартості залучених ресурсів; заміна довготермінових активів готівкою; структуризація та впорядкування портфелів договорів; зниження рівня ризиків для кредиторів та створення для інвесторів нових інвестиційних можливостей.

За рахунок механізмів сек'юритизації, гарантійних операцій, ефективної підтримки з боку європейських інституцій можна очікувати зростання рівня проникнення лізингу європейських МСП. Фахівці Oxford Economics змоделювали, що збільшення рівня проникнення лізингу європейських МСП дозволить збільшити потенціал економічного зростання за трьома сценаріями. В залежності від припущень, вплив зростання проникнення лізингу малого та середнього бізнесу на зростання ВВП коливається від 10 до 15 базисних пунктів річних для 8 європейських країн, що досліджувались і на які припадає 78% європейського лізингового ринку.

Висновок. Доступ до фінансування в умовах перманентно кризової економіки вважається однією з головних проблем для малого та середнього бізнесу і обмеженням для їх зростання в Європі. Різні дослідження про доступ до фінансових джерел показують, що банківські кредити і овердрафти є найбільш поширеними методами боргово-го фінансування для МСП, але підвищується значення такого альтернативного джерела як лізинг.

Ефективна підтримка з боку Групи Європейського інвестиційного банку та з боку європейських держав розвитку лізингу як форми фінансування виробничих активів особливо важливі з огляду на рецесію в ЄС та Єврозоні, високі державні борги в багатьох ключових країнах Європи, та буде сприяти заміні коштовних заходів антикризового регулювання, які, як правило, мають більш низький левел-ридж.

Крім того, ефективні механізми державного регулювання розвитку лізингу не тільки допоможуть пом'якшити наслідки кризи, але й будуть протидіяти недосконалості ринку й труднощам щодо доступу МСП до фінансування, які мають місце не лише в період кризи, але існують на постійній основі як фундаментальна структурна проблема. Напрями подальших досліджень пов'язані з аналізом окремих сучасних механізмів регулювання розвитку лізингу в ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белінська Я. В. Інструменти активізації кредитування підприємства в умовах економічної депресії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vnvudpsu/2011_1/Belinska_Ya_V.pdf
2. Перетятко Л. А., Бугіль С. Я. Законодавчі умови та заходи державної підтримки розвитку лізингового бізнесу в кризовий та посткризовий періоди // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_18/235_Per.pdf
3. Іонова М. М. Міжнародний лізинг як механізм інвестування в умовах посткризового розвитку світової економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vmntu/2011_2/14.pdf
4. Газман В. Д. Сек'юритизация лизинговых активов // Экономический журнал ВШЭ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uisrussia.msu.ru/docs/nov/hse_ejournal/2010/3/14_03_05.pdf
5. Офіційний сайт Leaseurope, Європейської федерації асоціації лізингових компаній [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leaseurope.org/index.php?page=smeleasing>
6. European Small Business Finance Outlook. European Investment Fund. May/2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eif.org/news_centre/research/eif_wp_2012_14_esbfo-may2012_fv.pdf
7. The Use of Leasing Amongst European SMEs. Oxford Economics. – Executive Summary. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finansbolagens-forening.se/system/files/LeaseuropeSMEReportExecutiveSummary.pdf>
8. The importance of leasing for SME finance. EIF. Working Paper 2012/15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eif.org/news_centre/research/eif_wp_2012_15_The%20importance%20of%20leasing%20for%20SME%20finance_August_2102.pdf
9. SMEs: The EIB Group supports your financial investments [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту Європейського інвестиційного банку: <http://www.eib.org/projects/topics/sme/index.htm>
10. Supporting Europe's SMEs. European Investment Bank fact sheet for the European leasing industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.leaseurope.org/uploads/EIB_factsheet_web%20FINAL.pdf